

KATONASZÖKEVÉNY (I.)*Regényrészlet***BORDÁS GYŐZŐ****GÉRALDINE**

1.

Na, most ide figyelj! Amikor, van annak már legalább tizenöt éve, elmeséltem neked életem történetét, bevallom, nem mondtam el mindent. Sejtetted, okom volt rá: mindenekfölött az itteni körülmények, a család, a gyerekek, a feleségem, az unokáim . . . Szegény párom, mindig csak azt hajtogatta: – Jobb lesz, ha hallgatsz –, csak bajt hozhatsz a nyakunkra, nem volt belőle elég? Lehet, sőt biztos, hogy igaza volt – sehogyan sem tudom elfelejteni, nélküle pedig nem élet ez már, ki is kíváncszom melléje. Éjjelente vele álmodom, mondja, mire vársz, gyere már! Ma reggel is kint voltam a piacon, megvettem ezt a margarétacsokrot, holnap pedig viszem a temetőbe. Így megy ez már negyedik éve, minden héten kétszer kikarikázok, és hidd el, nemcsak megszokásból meg az ismerősök miatt, hanem az iránta való tiszteletből. Fellengzős szó, tudom, sokan meg is mosolyognak miatta, meg ki is nevetnek érte. Azt is mondják, szerepet játszok, nem vagyok őszinte, hányan veszítették el feleségüket, férjüket, aztán harmadnap már oda se neki.

De én, tényleg. Mondtam, álomban is megjelenik, szól hozzám, kérdi, mi van a találmányaimmal? Egy életen át ott volt mellettem, míg számoltam, szerkesztettem, fúrtam-faragtam, hegesztettem, hoztam-vittem a csöveket, az acéllemezeket, vitatkoztam ismert szakemberekkel,

gyárigazgatókkal és mérnökökkel, s esküdöztem három nagy szövetségemre, a napra, a szélre meg a vízre. Szóval, akkor is ott állt mellettem, amikor bolonddá akartak nyilvánítani, amikor azt mondták, ennek elment az esze.

Példás férj pedig igazán nem voltam, dehogyan voltam, kóboroltam, ha lehetett, csaptam is a szelet, de tettem a dolgom. A család mindig az ő feladata volt. Még külföldi munkavállalásra is úgy indultam, hogy csak reggel mondtam meg, csomagoljon valamit, mert lehet, hogy évekig oda leszek Németországban.

– Megbolondultál? – kérdezte az asszony, jogosan is, már csak a két fiunkra is gondolva.

– Lehet, de ezt a tízmillió kölcsönt, amit a házépítésre fölvettem, soha nem tudom visszafizetni. Láttad, mit csináltak ezek a politikusok, a szanatóriumunk nyakába varrták a veszteséges kórházat, mindjárt mindenkinek csökkent a fizetése. Így megy ez minálunk. Nekem ebből elég!

A lehető legnehezebb munkát vállaltam. Hatvankilós csapágyfészeket kellett egyik helyről a másikra áthelyezni kézzel. Majd beleszakadtam. Mondta is a fiatalabbik Tessényi doktor úr, aki itthonról ismert, jöjjön, Pista bácsi, hozzám a szanatóriumba. Kérdeztem, mennyiért. Nem ő válaszolt, hanem az apácája.

– Havi nyolcszázért.

– Á, nem megyek ezerkettőszázon alul.

Nem is kellett, csak itt a gépgyárban, az akkori bikaerőm miatt. S ekkor támadt egy ötletem, csapágyas, acéllemezes csúszódeszkat készítettem. Már csak azért is, hogy bele ne dögöljek a munkába, a rakodásba. Igen ám, de akkorára már a cipekedésre ráment az egészségem egy része. Kórházba kerültem, oda a doktoromhoz. Meg is operálta a bal sérveimet, de a fizetés ama különbözeti része, amit ott kaptam, elment a műtétre meg a kezelésre, a kenyéradó gazdám pedig a betegszabadság leteltével, három hónap múlva, fölmondott. Csak egy Endre nevű romániai magyar munkavezető sajnált. Elmesélte, hogy amikor az új szerkezettel elkészültem, szólt a főmérnöknek, emelje két márkával az órabérem, és havi kétszázat tegyen rá a fizetésemre, mert-hogy ez egy olyan zseniális dolog, amit éveken át használni lehet.

– Tudod, mit válaszolt a szaki? Nem lehet, mert hiába megy itt ezen a szakaszon gyorsabban a munka, a többiek a szalagon nem tudják követni. Így hát se kettő, se kétszáz, hanem fölmondás. A találmány pedig maradt.

– Nem árt az óvatosság! – jutott eszembe a feleségem intése akkor is, amikor ez megtörtént, de ha becsületes akar az ember maradni!

– És – most figyelj – nem tudom miért, de az egykori óvatosságot ma másként ítélem meg. Többé nincs mitől tartanom, úgy érzem, el kell mindent mondanom, amit eddig magamba fojtottam, és titkon őriztem, csupán azért, mert valakinek nem tetszene, vagy el se hinné. Nyolcvanhat évesen mire várjak, hogy mindent a sírba vigyek? Hát nem, hála a jó istennek, az elmém ép még, mondják is a gyerekek – Te, apa, olyan vagy, mint a magnetofon, százszor le lehet pergetni rólad ugyanazt a mesét szóról szóra, úgy, hogy még egy jelzőt sem hagysz ki. Hát, jó elmével áldott meg az Úr, én hálát is adok neki minden vasárnap, amióta csak így jobban szabad, de régebben is sokszor imádkoztam együtt az apáccákkal, s volt, hogy nemhiába. Régebben sem tudtam eldönteni hívő kommunista vagyok-e vagy pedig kommunista hívő. Mert az én lelkemben ez a kettő mindig nagyon megbékélt egymással.

2.

– Te csak nyugodtan gyújts rá, ha már nem bírod ki cigaretta nélkül, pedig én azt tanácsolom, dobd el, míg nem késő. Tudod, mennyi nyitott kavernát láttam életemben? Mint barackot e fán. Mondtam a doktoroknak, na ez már meg is halt! Ez a lassú halál, de amikor legyöngül a szervezet, akkor valóban csak három hónap, és kész. Angyal doktor úr volt az egyetlen, aki visszakérdezett: És maga ezt honnan tudja?

– Tapasztalatom: az egy doboz is sok, a kettő naponta negyvenen felül vészes, ötvenen túl pedig gyilkos. A napi hatvan darabnál a legjobb esetben is legfeljebb két év. Nagyon nagy szerencse kell ezt megúszni. Statisztikát is vezettem róla, ha érdekel, előveszem. Persze, a fiaimat se tudom leszoktatni róla. Látod, itt volt ma reggel is, és hat csikk a hamutálcában. Várj csak, mindjárt ki is ürítem, ne bűdösödjön. Meg beindítom a szélturnbinát a vízszivattyúhoz, tudod, ebben a szárazságban az ember nem győz eleget locsolni. Száraz minden, mint a padlás pora. Nekem viszont az áramot a jó isten szolgáltatja. Egyrészt drágának

találtam, másrészt meg a természetem olyan, hogy sohasem hagy nyugodni. Szerkesztettem hát egy saját használatú vízszintes tengelyű turbinát, azt működtetem ma is. Szabadalmaztattam is, itt a papír róla, de a sorozatgyártásáról még mindig gondolkoznak. Hülyék, mit mondjak. Pedig tudod, milyen ez a hidroturbina. A Duna természetes energiájából egész Újvidéket el tudná látni árammal. A lényeg pedig nem más, mint a függőleges tengely, ahol a szerkezet működésénél a legkevesebb energia fogy. Na, majd egyszer, ha ez az egész Csernobil meg a Paks is elmegy a fenébe, eszükbe jutok még! A szélturbinámmal se jártam jobban, de hagyjuk ezt, míg végzek kint, olvasd ezt el, mert tulajdonképpen innen kellene elindulnunk.

– Hiteles fordítás latinból, látod, ott a pecsét is: – Budapest, VII. kerület, Szt. Erzsébetről címzett R. k. Plébánia. S a fordítás dátuma: 1975. november 21. Merthogy ennek is utánajártam.

*Kegyes nemesség-adományozás Heinrich Jochan Jánosnak és a bent-
említett személyeknek: fiainak és vejeinek, Loninger Antalnak fiával,
Loninger János Mihállyal, továbbá Fux Jánosnak és Paur Jánosnak, –
unokájának Redl Pálnak és végül édestestvérének Heinrich Adámnak, a
gönyüi postásnak.*

*Mi, Mária Terézia stb. emlékezetbe adjuk, hogy nem egy hívünk alá-
zatos kérését meghallgattuk – melyet ez ügyben terjesztettek Fölségünk elé,
továbbá megfontoltuk Heinrich János hívünknek állandó hűségét és hasz-
nos szolgálatának érdemeit, melyet minden körülmények között és szük-
ségben Magyarország szent koronájának, császári házunknak és Fölsé-
günknek hűségesen és állandóan tanúsított, és a jövőben is ugyanilyen
hűséggel és állhatatossággal törekedni fog tanúsítani (ahogy róla jóságosan
feltételezzük).*

*Ezért, valamint kegyességünkéből és császári-királyi hatalmunkból,
mellyel Magyarország egykori, szent királyai példáját követve Magyaror-
szágunk szent koronájának és keresztény államának igen érdemes és
erényekre törekvő polgárait, hogy őket további nagyobb kívárlóságára ösz-
tönözzük:*

– *Heinrich Jánost és feleségét Sticz Anna Máriát, három fiukat: úgy
mint Józsefet és feleségét Paur Erzsébetet, és az ő fiaikat Jánost és Józsefet
és lányukat Katalint, Anna Máriát, Teréziát, Erzsébetet, Éva Máriát és
Rozáliát, – másik fiukat János Györgyöt és feleségét Prandstetter Katalint*

és fiukat János-Györgyöt, továbbá Antal nevű fiukat, kinek Koller Magdolna a felesége és az ő lányait Erzsébetet, Teréziát, Anna Máriát és Eleonórá, ezenkívül vejeiket Loninger Antalt, az előbb említett Anna Mária férjét, továbbá Loninger Antal János fiát: János Mihályt, özvegy Redl Fülöpné (Erzsébet) férjét és Fux Jánost, az említett Teréz férjét, továbbá fent említett Loninger János Mihály fiát: Ferencet, – rokonaikat Redl Pál nevű fiát és Katalin nevű lányát, Redl Rozáliát is, – továbbá ugyancsak Fux János fiait: Jakabot és Jánost, – Heinrich János édestestvérét, Heinrich Ádámot, aki Győr megye Gönyű helységben postás és az ő feleségét Mária Magdolnát és Eleonóra nevű lányukat, aki már megszületett, és azokat is, akik Isten áldásával törvényesen születni fognak, és örökösüket és utódaikat, mindkét nemből, teljes királyi hatalmunkkal és különös kegyként a nemtelen állapotból, Magyarországnak igazi és kétségtelen nemeseinek sorába emeljük, soroljuk, kooptáljuk és beírjuk. Jóváhagyjuk és biztos tudással, megfontolt lélekkel megengedjük, hogy ők és jövődjök leszármazottaik, örök időkre mindazokkal a kegyekkel, tiszteletekkel, engedményekkel és kiváltságokkal, jogokkal és szabadságjogokkal éljenek és azoknak örvendjenek, melyekkel Magyarország és a részek (Patrium) nemesei élni és örvendeni szoktak . . .

Na, folyik a víz, de, hagyj ezt itt lent, csak a második oldalról még ezt a passzust:

Ezen kegyünk bizonyítékaként, a valódi és kétségbevonhatatlan nemesség jelét, a hadipajzsot, azaz címert adományozzuk, mely négy részből áll az első és az utolsó rész sötétké, melyben királyi arany diadém van, két jól látható ékkővel kereszt alakban, tetején hatágú arany csillaggal. A második és harmadik rész (mező) ezüst oroszlánnal hátára kunkorodó farokkal, kiöltött vörös nyelvvel, jobb első lábán karmokkal, harci tartásban. A pajzs felett rostélyos sisak nyitottan, királyi diadém, fekete iga szárnyai (ágai) között, kivont kardot tartó emberi kar, arany és sötétké ékkőekkel, ezüst és vörös a kard markolatától a pajzs mindkét oldalán lefüggő növényyszerű díszítés.

Míndez levelünk elején lefestve látható, amint tanult festőnk színesen elkészítette, az említett Heinrich János, felesége, vejei és összes leszármazottjainak a számára. Megfontolt lélekkel megengedjük, hogy ők és Isten áldásaként származó örökösöknek ezt a címert, azaz nemesi jelvényt más valódi nemesek módján használhassák bárhol csatában, hadijátékban,

párbajban, bármely hadi vagy nemesi gyakorlaton, továbbá ugyancsak pecséten, kocsin, házon, síremléken és bármely helyen. Továbbá minden ügyeikben, kiadványaikban használhatják a nemesi címet, és azt akarjuk, hogy őket bármely más állapottól, méltóságtól megkülönböztetve nemesnek nevezzék és tiszteljék . . .

– Na, mit szólsz hozzá?

Kelt erdödi Pálffy Miklós gróf, szintén szeretett hívének keze által, főhercegségi városunkban, az ausztriai Bécsben, 1759. december 28-án uralkodásunk évében. (Év kihagyva.)

– Lerí arcodról a gyanakvás. De így volt, a közismert Pálffy Miklós pozsonyi gróf leszármazottjának közbenjárására kapták meg őseim a nemesi címet, amit aztán egy életen át titkolnom kellett, vagy ha elő is hozakodtam vele, félbolondnak, örültnek néztek, akinek néha-néha elmegy az esze. S megmutathattam volna-e bárkinek is az ágyunk alatt rejtegetett címet, teszem azt negyvenégyben, de még később, a titói érában is. Pedig akkor éltem a legjobban.

De visszatérve a nemességünkre. Tudod, őseim mivel érdemelték ki? Postai innovációkkal. Szépapám, bizonyos Stephan Heinrich főpostamester találmánya volt a rugalmasabb anyagból készülő pecsétviasz meg a mai levelezőlap elődje, a „nyitott levél” is. Jaj, de sok baj volt ezekkel a levelezőlapokkal, mígnem 1869-ben Ausztriában és Magyarországon is megjelentek. A posta sokáig kételkedett, hogy a levelezők elfogadják-e a levéltitok teljes hiányát, és használni fogják-e, annak ellenére – s ez volt az öreg Heinrich fő érve – sokkal olcsóbb lesz, mint a klasszikus levél. Tudod, mi állt az első levelezőlapokon? Hogy „A posta nem vállal felelősséget a közlemények tartalmáért.” És mi történt? Az egész világ befogadta. Hogy majd egy évszázadot vajúdtak? Ki kérdezi ma már. Hát így vagyunk a találmányokkal. Türelem is kell hozzájuk.

3.

Nem akarok én neked papolni, de magad is láthatod, mit tett velünk ez az elmúlt, mondjuk, százötven év. Rettenet! Csak röviden: a negyvennyolcas háborúk óta eltorzultak, és tovább torzulnak az államhatárok, véres pletykákkal hintették be és hintik ezt a mi, nevezzük Kárpát-medencénket. Pokollá tették. Én nem vagyok politikus, és politizálni

sem akarok, de azt látom, európai egységről beszélünk, közben a nemzetállamok rugdossák az asztal alatt egymás lábát. Hát ez törni fog, mint ahogy a Monarchia is, meg ez a mi országunk is azért ment tönkre. Csak most bársonyos kézzel működik a politika. Az előbb a barackfámat említettem, amely innen a szobából nézve most gyönyörű, de egyik pillanatról a másikra gutaütést kaphat, nem bírja el a terhet. De villámcsapás is érheti, mint bármelyikünket.

A nemesi származásnál tartottunk?

Őszinte legyek, címünk büszkeséggel tölt el, de ki ad ma erre. De a sváb–magyar génkeverékemre is. Elzász–lotaringiai és erdélyi keverék, kell ennél jobb? Aztán Győr, Székesfehérvár, csordogálás lefelé, a bánági Padéra. Magyarpadéra pontosabban, mert nagyapámat, pontos dátumot is tudok mondani, 1894-ben oda nevezték ki jegyzőnek. A községházáról, ahol dolgozott, ma is megvan a fényképem, gyönyörű szép épület volt a falu központjának parkjában. Tölgyek, leanderek és lucfenyők környékezték. De ez valahogy természetes is volt, azt viszont gyorsan elfelejtették sokan, hogy a falunak valójában két községháza volt. Mert volt a huszonöt százaléknyi szerbségnek is községháza, ahol a saját nyelvükön intézhették ügyeiket, az anyakönyvi bejegyzéstől az adósérelmezésig az égvilágon mindent.

Pedig csak az egyegyede. Már akkor, a Monarchia idejében. Meg, hogy három nyelven hirdették meg a kirakodóvásárt, hogy pap, kántor, tanító folyékonyan beszélt mindegyiket.

Nos, engem a nagyapám jegyzett be, de nem Heinrich néven, azaz apám vezetéknevén, hanem Masa néven, anyám lánykori nevén. Az ok: nagyszüleim egy szép vörös hajú tanítónőt szemeltek ki a fiuknak, de apám egy Sári-majori lányt választott. Ebből aztán huszonkét évi vadházasság lett, csak a már német megszállás alatt házasodtak össze. Nagyapám, amikor megszülettem, dühében az apa rubrikába „ismeretlen” írt, de hogy a két évvel később született Jenő öcsémmel miért tett kivételt, ma sem tudom.

Míndez már a múlté, hagyjuk is talán, de hogy nyomot hagyott a lelkemben, az biztos. Már fölnőtt ember voltam, hatvan körül, amikor ismét fölvehettem jogosnak vélt és találmányaim szabadalmaztatásánál használatos vezetéknevem. De ez a megrázkódtatás messze volt ahhoz, amit még az iskolában átéltem. Hogy tizennyolc–húszban elszegényed-

tünk, persze. S ha valaki azt mondja, magunktól, ki hinné el. De tény, a Sári-majorból jártunk be az iskolába. Megmagyarázható, hogy ott, ahol a lakosok háromnegyede magyar volt, már csak alsót nyitottak magyarul, holott mindenki emlékezhetett még a két községházára. Viszont épelméjű gyerek lévén, mi sem természetesebb, szegénységünk ellenére is tovább akartak taníttatni. S így kerültem egyetlen magyarként a csak egyedül létező szerb ötödikbe. Bírtam én a szerb nyelvet, de mégis megbuktattak, mégpedig szerb hittanból! Gyanítom, a nagyapám iránti bosszú, a szemet szűrő nemesi származás meg a zabigyerekség együttes közrejátszása folytán.

– Nincs más hátra, szakmára kell adni a gyereket – mondták a szülők elkeseredésükben.

4.

A géplakatosságot szemelték ki számomra. Így kerültem Zentára, ahol reggel héttől kettőig hajtottam a fűrógépet, amelyen a közcsatornázáshoz készítettünk valamiféle tartóvasakat.

Bírtam volna én, de enni sem adtak, fél liter tej és fél kiló kenyér volt a fejadag, és semmi más, holott mennem kellett a piacra a zsidó asszonyokhoz sült kolbászért, hurkáért, de abból én egy falatot sem kaptam. A haspártinak olyasvalami kell, ahol nem éheznek. Mi más jöhetett volna számításba, mint a hentesség. Föl is vettek tizennégy nap próbaidőre, de ott meg a mindennapi pofozást nem bírtam. A világ nem látott még olyan goromba mestert, mint az a Wolf Péter volt. Többször még a vásárcsarnoki szomszédja is rászólt, ne ezen a gyereken töltsd ki a bosszúját. Mesélhetnék neked arról is, hogyan bokrosodtak meg a gazda lovai pelyvaszállításkor a béres, és nem az én hibámból, amiért végül is egy pofon következtében mégis én estem az asztal alá, de kit érdekelne ez. Viszont az én önérzetem ezt nem tűrte, hazagyalogoltam a tizennégy kilométert Zentától Padéig, és soha többé vissza. De a szakma ínyemre volt, a friss hússzag, a sülő zsír bódító illata, a töpörtyű rizsesen omló íze még a bélpucolás szagait is feledtette. De két éven át a lovak között aludtam, mert Ignjan Rádó a házba be nem eresztett. Fölszabadulni itt mégsem szabadulhattam föl, egyszerűen azért, mert akkor már fizetnie is kellett volna. Két héttel a segédvizsga előtt ostromal kergetett ki a házából, azzal az ürüggyel, ad ő nekem bálozást. Merthogy

egy vasárnap betértem keresztapám vendéglőjébe bámulni a táncoló fiatalokat. Akkor még két tánclépést se tudtam megtenni.

Hentes- és mészárosinas Kikindán lettem, de a sors úgy hozta, első, nevezzük állásomnak, a csószság lett. Ekkoriban ment tönkre a Hirschl Hermann, s apám kénytelen volt átszegődni ugyancsak ispánnak a háromszáz holdas Balogh Antalhoz. Az ő szajáni házában is laktunk, s apám elintézte, őrizzem a kamillaföldeket. Még fegyvert is kaptam, pedig a tizennyolcon aluliaknak ezt tiltotta a törvény. Egyszerűen olyan szegénység volt, hogy még a kamillát is lopták volna, ha nincs fegyveres csósz. Nem is mert senki belém kötni a szajáni kocsmában, mert híre ment, hogy egy utánam settenkedőt azzal ijesztettem halálra, hogy elsütöttem a kukoricásban a fegyvert. Talán csak egyszer életemben.

Aztán, miután a Korheczék átvették a Léderer-féle gyárat, engem is fölvettek Csókára, de a hentességben nem sok örömet leltem, ha valami szépre akarok visszaemlékezni, képzeletemben a Réti-majorság magtermesztő virágágyásai jutnak az eszembe, az a rengeteg virág, amelynek a magjait a Mauthner maggyárosnak termeltek. A datura például, amely éjjel virágzik, nappal meg csukva van a virágja, micsoda szép virág és illatos! A kenőmájashoz tudnám hasonlítani, amelyet csak a Korhecz-recept alapján lehetett elkészíteni, méghozzá úgy, hogy megabáltunk negyven kiló májat, aztán tettünk bele harminc kiló húsos szalonnát, huszonöt kiló zsíros húst, öt kiló bőrkét, két kiló sót, húsz dekagramm borsot és tíz mustármagot, egy kevés szegfűborsot és másfél kiló üveges vöröshagymát. Vastagbélbe töltve volt az igazi. Abáláskor, amikor megszurkáltuk, tiszta zsír folyt ki a tú helyén, de már az illat is jött. S amikor kihült, rákenve a friss kenyérrre, fenséges volt!

De a szépségnél is jobban érdekelt a fizetség, így hát, amikor az öreg Korhecz behívott, és az itteni kétszáz dinár helyett ötvennel többet kínált a szabadkai állásért, mentem is. De a fizetségért ott is keményen meg kellett dolgoznom. Hetente húsz disznót is levágtunk, aztán műjéggel bélelt kocsiba raktuk a húst, és szállítottam a két szép muralovával a négy hentesüzletbe. S mindez csak azért érdekes, mert húszszállítás közben ismertem meg későbbi feleségemet, aki viszont a nyomdában dolgozott, de olyan szegények voltak, hogy tüzelőnek onnan a hulladék kartonokat talicskázta.

Az újabb ötvenes már Zimonyba vitt, ahol egy Böködi nevű szegedi gyerekekkel disznólapockából spárgával átkötve olyan prágai sonkát készítettünk, hogy a belgrádi hentesüzletekben ezeket tették a kirakatba. Itt ért a katonai behívó harmincnyolc őszen.

5.

Padéről indultunk vagy tízen-tizenketten, marhavagonban, azaz a harmadik osztályon, ahogyan ezt akkor nevezték. Hova, senki sem tudhatta. Elemér volt az első állomás, ami azért maradt meg bennem, mert mielőtt a vonat bepöfögött volna az állomásra, a vagonunkból civakodás közben kilöktek egy cigánygyereket. Kiabáltam, hogy mi történt, le is ugrottam, és szaladok visszafelé, hát ott van szegény, fél karját szakította le a vonatkerék. Hogy katona nem, de ember se lesz már ebből. Lecke volt ez a javából, hogy itt már semmi sem tréfa. Útközben minden állomáson ki volt írva, hogy Govori drzavnim jezikom, amiből én megint csak azt szűrtem le, úgy járhatok, mint otthon, ahol a szerb Jézuska miatt buktam meg.

Belgrádot ismertem, s innen indultunk egy káplárral délnek. Szkopje, majd a végállomás számunkra, messzebb már nem is lehetett Debar, azaz az albán határ. De az utolsó előtti megállónk Mavrovón volt. Itt kiszállítottak bennünket, s egy sétát tettünk a káplárral. Egy kúthoz vezetett bennünket, hatalmas és mély kút volt, legalább háromméteres szájjal, s mondta, parancsolta, nézzünk bele. Ha nem tartozott volna a szakmámhoz, akkor is látnom kellett volna, koponyák, lábszárcsontok, csigolyák, bűz!

– Cigányok! – mondta, és szó nélkül, de valami irtózatosszerű szorongással mentünk vissza a vagonokba. Hallgattunk, mintha mit sem láttunk volna. Én célzatot láttam ebben, és eszembe is jutott, sokan soha nem tértek haza. Szétvetette a gránát, magyarázták, de ki hitte volna ezt el. De Isten velem lesz, mondtam magamnak, mint mikor a kamillát őrizve jöttek a sötétlila felhők, vihar, zápor, jégeső, és nekem még csak bújni sem volt hova. Balogh Antalunk éppen abba ment tönkre, hogy abban az évben, amikor én csöszködtem, úgy elverte a jég a kamilláját, hogy csak néhány bálányi tövis maradt, amit még a tehenek se akartak megenni. Föl is számolta a birtokát, földjéért pedig csak annyit kapott az új dobroljac gazdától, hogy csak éppen tengethette magát. Ők

aztán bebiztosították földjeiket, s ha volt még jégeső, mert volt, hogyan lett volna, a biztosító fizetett.

A koponyák látványa máig kísért, de ott, a 47. gyalogezred III. századában, szinte éjjelente. Sokszor úgy éreztem, az én torkomat vágják, mint én a disznókét, éles késsel, szinte egyszeri szúrással. S a meleg vérem is folyni kezdett, s csak amikor fölriadtam, vettem észre, a verejték csorog rólam. Pedig őszt volt, meleg se igen már, de a déli éghajlat mássá tette az őszt itt mint otthon. Novemberben is verejtkeztem.

De ez még semmi. Megnézem én egy reggel a bakancsomat, hát fehér, mint a hó. Mi a fenétől? Kivert rajta a salétrom! Mondja is a poručnik, ezt most vagy lenyalod, vagy három hónap áristom, mert ezt te akarattal tetted. Úgy lenyaltam, mint a fagyaltot, persze a sapkámmal, mi mással, fénylett is, mint egy érdemrend!

Büntetőosztag volt ez, még nem is mondtam, és minden tiszt itt töltötte ki a bosszúját a katonákon. Hogy én miért kerültem oda, talán csak apám-nagyapám tudta volna megmondani – ha merte volna, de nem merte –, teszem ma hozzá.

Amikor apám katonaládájába becsomagoltunk, és indulásra készen voltam, a két öreg (apám akkor csak alig volt negyven fölött) összenézett, s útravalóul annyit kaptam – ha lehet, kerüld a fegyvert! Ment is sikerrel, mert velünk – bácskai, bánáti magyarokkal – bizalmatlanok voltak. Hogy miért, nem tudom, de mindig valami Jankapusztát emlegettek a tisztek, amiről én azt se tudtam, hol van, mi az. Úgy képzeltem el, mint a mi Sári-majorunkat, ahol a kamilla meg menta nő, és fegyveresek őrzik a tolvajoktól. Piszok egy élet volt ott, sárban kellett fetrengenünk, az ételről meg ne is beszéljek. Leginkább bab volt, de tele homokkal meg kavicssal, s hogy ropogott a fogunk alatt, de parancsszóra kellett még ennünk is azt a forró lötytyöt. A kezemet sütötte a csajka, a számat meg a forró bab. Mondtam is magamnak, Pista, ez nem neked való.

Fürödni föl a hegyre egy kénes fürdőbe vittek. Mivel nekem alacsony volt a vérnyomásom, nem bírtam a fürdőt se, mindig rosszullettem el. Egyszer össze is estem, egyszerűen elveszítettem az eszméletem. Talán csak az egyszer puhult meg a századosom, valami német vezetőkénevű Rigler szíve, mert vörösbort hozatott, azt itatta meg velem, meg kocsit rendelt, hogy beszállítsanak a katonakórháznak csúfolt valamiféle

barakkba, ahol még villany sem volt, petróleumlámpa csüngött a mennyezeten, és éjjelente patkányok szaladgáltak az ágyamon. Hogy azt az autót, ami értem jött, végül nekem kellett betegen tolnom, hogy begyűjtsen, még nem is mondtam. Ez a kórház csak azért volt jobb, mint a kaszárnya, mert itt nem maceráltak. Kaptam a gyógyszereket, amiket persze a számba se vettem, hanem a patkányokkal etettem föl, s uramfia, hogy ették. Éhesek voltak. Két hét után, amikor vissza kellett volna mennem, megjátszottam a hasmenőset, éjjelente hússzor is kimentem a WC-re, mintha kellene, aztán reggel meg a pokróccal bedörzsöltem a lázmérőt, így még vagy tíz napot kaptam. De továbbra se volt ínyemre a kaszárnya. Hogy nem kelljen annyit gyakorlatozni, még trombitásnak is jelentkeztem, pedig soha az életemben trombita nem volt a kezemben. Mindjárt látta a szakaszvezető, hogy ez nálam nem fog menni, de nem zavart el, dobot adott, hogy azt gyakoroljam. No, ehhez a hangszerhez már több érzékem volt, össze is állt egy muzsikusbanda, a kaszárnya aljában levő mogyorófa alja volt a koncerttermünk.

Ezekről a muzikus barátaimtól hallottam, hogy egy évvel ezelőtt nagy vigadalom volt odaát Albániában, mert nősült a királyuk. És ez a Zogu király magyar grófnőt, egy furcsa keresztnévű Apponyi lányt vett feleségül.

Albániára innen a kaszárnyából úgy átláttunk, mint Padéról a Tiszán át Adára. Szólt is onnan a zene úgy igazából, s nem is olyan volt, mint az én társaságomé. Micsoda élet lehet ott – gondoltam –, csak egy a baj, elfedik az asszonyokat. Aztán egyszer olasz repülőgépek is elkezdtek körözni, no nem fölöttünk, hanem úgy a határ mentén. Bizonyára bennünket is figyeltek. Nekünk meg az volt a dolgunk, hogy lécre kifeszített vászonból tankot formáljunk, és szuronnyal támadjuk. Szóval, hogy megtévesszük az olaszokat. Négy ilyen „tankunk” is volt már, a tisztek meg csuda boldogok.

Jól végzett munkánk jutalmául még kimenőt is kaptunk. Ott sétáltak az utcán az albán szatócsok, hasukon a boltocskával. Én a burekőst állítottam le, és úgy-ahogy szerbül csak megértettük egymást. Kérdi is, mi vagyok? Mondom. Erre elkezd magyarázni, hogy a Zogu felesége, bizony, szólteti haza a magyar katonaszökevényeket.

– Minden szombaton Budapestről jön értük a repülőgép, és viszik őket – mondja.

Hát ez szöveget ütött a fejemben. Mondom is néhány nap múlva a szabadkai Krakovszki cukrászbarátomnak, meg annak a palicsi Berényi Pálnak, hogy gyerekek, itt valamit tenni kell. A Palinak még csak három hónapja volt a leszerelésig, de nem ellenkezett. Ekkor már június volt, rövid éjszakák, ez volt a gond. De mindegy, megbeszéltük, meglógunk, csak a kaszárnyából kell észrevétlen kiosonni, aztán átúszni a Drimet, és ott vagyunk. Aztán meg majdcsak lesz valahogy.

Le is osontunk úgy este kilenc felé mindhárman a kaszárnya alsó kijáratához, aztán a kaszárnyai vágóhid falánál (itt vágták azokat a semmirevaló, sovány, dögbe való gebe marhákat, amit velünk etettek föl) ki a kerítésen túlra. Elsőnek a Krakovszki Árpád jutott túl, majd én, és végül a Pali.

– Te hülye – szólt hozzám a Pali –, minek ez a bajonét?

Mármint a szurony, amit én tényleg, a marha eszemmel magammal vittem, hiszen úgy csillogott az a holdvilágban, mint a göncöl szekere az égen.

El is dobtam, aztán előbb négykézláb, majd hason csúszva a bokrok között kúsztunk tovább. Mindig megvártuk, hogy az őrködő katonatársaink, akik le-föl sétáltak, minél messzebb legyenek tőlünk. Nem volt nehéz követni az útjukat, mert nekik meg a puskájukra volt felszerelve a szuronyuk.

Amikor harmadszor is visszafelé indultak az örök, föl a kaszárnya felé, mondom, na most. De ekkor már olyan közel voltunk a vízhez, hogy a zúgásától szinte semmit sem hallottunk, csak integettünk egymásnak. Nem volt a folyó széles, talán tíz méter sem, de sebes, a víz csak úgy hömpölygött, még a kavicsokat is sodorta. Mi az, hogy sodorta, darálta. Akárcsak egy óriási malom előtt álltunk volna. Hazudnék, ha azt mondanám, nem rémültem meg. Mert odahallatszott a kaszárnyába is a morajlás, de az valami tompa dübörgés volt, az én dobom ötször erősebben szólt. De itt rettenet volt nézni, hogyan fodrozódik a szakadék sziklái között.

Ebbe bele is pusztulhatunk, gondoltam, de ha mondtam volna, akkor se hallották volna meg, a vágy viszont, hogy megszökni ebből a rettenetből, erősebb volt.

Én vetettem magam először a vízbe, majd jött Árpád és a Pali. Hát megkóstoltatta velem ez a disznó folyó a vizét, meg jócskán le is

horzoltam magam, de ez csak másnap derült ki. Úszás közben egy volt a fontos, elérni a túlpártot mindenáron.

Ha az ember megfeszíti minden erejét, mennie kell! Hát sikeresen partot is értünk mindhárman, aztán neki a hegynek. De egyenesen erdőbe jutottunk, eltűnt a holdvilág is, koromsötét lett, aztán valami éjjeli madarak sejtelmes vijjogása. Mi meg átázottan, csuromvizesen, s ha lehetett tizenegy óra. Hol van még a hajnal?

Meztelenre vetkőztünk, és amikor valamelyikünk vacogni kezdett, falevéllal dörzsöltük a testét. Így napfelkeltéig. A ruhák a sűrű erdőben csak délre száradtak meg annyira, hogy ismét felvehettük. De most már az ígéret földjén, Albániában voltunk. És örökre megtanultam ezt a nevet: Géraldine.

(Folytatjuk)